

РОЗДІЛ 3. Професійний розвиток педагога в умовах нової освітньої парадигми

3.1. ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

«SOFT SKILLS» В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Наталія БЕРЕГОВА,

методист навчально-організаційного центру освітньої діяльності комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»;

Лілія РЕЗНІЧЕНКО,

методист навчально-організаційного центру освітньої діяльності комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

Розвиток сучасного суспільства залежить від освіти й виховання молодого покоління, спроможного критично мислити, навчатися протягом життя, ставити амбітні цілі й досягати їх, працювати в команді тощо. Виконати зазначену місію покликана Нова українська школа, яка стає в авангарді суспільних трансформацій. Запровадження реформи «Нова українська школа» продовжується сьомий рік: вона завершилася у початковій школі, триває надалі у базовій освіті й планується у старшій профільній освіті, яка повноцінно запрацює з 2027 року.

У зв'язку з цим Нова українська школа потребує умотивованих і успішних учителів, справжніх лідерів, «здатних не лише швидко опановувати сучасні методики викладання та виховання учнів, а й адаптовувати їх до потреб освітнього середовища» [4, с.8], спільно працювати онлайн у навчальних, соціальних та наукових проєктах, організовувати процес навчання на засадах «педагогіки партнерства», компетентнісного підходу тощо. Отже, виникла потреба у формуванні оновленого образу вчителя: консультанта, радника, тьютора, модератора, дослідника, новатора, фасилітатора, який володіє певним комплексом навичок, необхідних для виконання як професійних функцій, так і значно ширшого кола педагогічних і соціальних завдань. Вирішення цього питання ми вбачаємо у розвитку універсальних «м'яких навичок» (від англ. soft skills) у педагогічних працівників. Оскільки у даному контексті саме ефективне застосування розвинених soft skills у збалансованому поєднанні з професійними знаннями, вміннями й навичками є важливим елементом на шляху до вдосконалення професійної компетентності педагога.

Дослідження сутності та змісту поняття «soft skills», процесу розвитку даного явища не є новим. Проблема soft skills інтерпретується відповідно до мети

та завдань різних наукових галузей. Зокрема, сутність явища «soft skills» вивчали науковці Б. Данилишина, Л. Іванова, М. Козяр, О. Кополович, Т. Кочубей, С. Наход, О. Скорнякова, Ю. Ткачук, Л. Фамілярська, О. Чуланова, І. Ясна та ін.; Н. Коляда, О. Кравченко та ін. робили спроби визначити структуру «soft skills»; О. Бурдейна, К. Коваль, О. Мельник, О. Косарук та ін. виокремили три основні групи «soft skills»; О. Кравченко, О. Чухно, Р. Шакір (R. Shakir) та ін. охарактеризували soft skills навички за характером діяльності; О. Кірдан, Т. Смагіна, О. Шуневич та ін. обґрунтували педагогічні умови розвитку «soft skills» у освітньому процесі вищої школи. Водночас недостатньо висвітленою залишається проблема формування цього явища у вчителів у системі післядипломної освіти в процесі підвищення кваліфікації, що актуалізує тему нашого дослідження.

Аналіз наукової літератури [1; 4; 5; 6] дає можливість трактувати soft skills як особистісні якості, комунікативні здібності та соціальні компетенції, які допомагають ефективно взаємодіяти з іншими людьми, досягати успіху в командній роботі й адаптуватися до змін у професійному й соціальному середовищах.

На відміну від hard skills (професійних навичок), які можна виміряти чи оцінити сертифікатами та дипломами, soft skills більш суб'єктивні й проявляються в процесі взаємодії та роботи з іншими людьми. Вони є важливими для кар'єрного росту та успішного виконання функціонально-посадових обов'язків у будь-якій галузі.

Науковці, а також розробники інтенсивних тренінгових програм і курсів й водночас наставники/вчителі намагаються класифікувати м'які навички та об'єднати їх у групи. Зокрема, деякі дослідники розділяють soft skills на 4 групи: соціальні, інтелектуальні, вольові та лідерські. Визначають при цьому й топ найважливіших та найбільш затребуваних на ринку праці «soft skills»: комунікаційні навички; комп'ютерна та технічна грамотність; міжособистісні навички; адаптивність; навички дослідження; навички управління проектами; вміння вирішувати проблеми; експертиза та вдосконалення бізнес-процесів; трудова етика; емоційний інтелект.

Інші дослідники відносять до найбільш затребуваних soft skills: здатність переконувати; вміння працювати в команді; креативність; адаптивність; тайм-менеджмент.

Найпоширенішою класифікацією soft skills у науковій літературі є їх розподіл за трьома категоріями:

- 1) соціально-комунікативні навички (комунікативні навички, міжособистісні навички, групова робота, лідерство, соціальний інтелект, відповідальність, етика спілкування);

2) когнітивні навички (критичне мислення, навички розв'язання проблем, новаторське (інноваційне) мислення, управління інтелектуальними навантаженнями, навички самонавчання, інформаційні навички, тайм-менеджмент);

3) атрибути особистості та складові емоційного інтелекту (емоційний інтелект, чесність, оптимізм, гнучкість, креативність, мотивація, емпатія).

Отже, можемо стверджувати, що «soft skills» – це унікальний для кожної людини набір конкретних практичних навичок, який стає ключовим фактором успішності працівника у його професійній діяльності.

М'які навички необхідні для успіху в широкому діапазоні галузей і професій. Незалежно від того, де і з ким працює людина, здатність орієнтуватися в складній міжособистісній динаміці, вміння ставити цілі і досягти їх, брати на себе відповідальність тощо є актуальним і для професії педагога.

Педагоги мають володіти високим рівнем розвитку soft skills, оскільки вони діють у системі «людина – людина», що характеризується непередбачуваністю умов взаємодії з учасниками освітнього процесу, відсутністю прописаних єдиних алгоритмів, рецептів, схем. Слід підкреслити, що важливість оволодіння педагогом «soft skills» актуалізується двома факторами. По-перше, професійна робота вчителя передбачає роботу з людьми, яка сама по собі є досить емоційно виснажливою. По-друге, освіта на сучасному етапі є однією із сфер людської діяльності, на яку глибоко впливають глобалізаційні процеси та яка постійно зазнає змін.

У ідеальному варіанті процес розвитку «soft-skills» у педагогічних працівників має розпочатися ще в часи навчання у закладі вищої освіти. Але швидкі зміни та трансформації основних складових м'яких навичок зазвичай унеможливорює миттєве оновлення й внесення правок до робочих навчальних планів та програм закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх педагогів. Навчальні програми вимагають чіткості та структурованості, розробляються на декілька років уперед, у той час, як м'які навички орієнтуються на постійне оновлення. Невідповідність постійної змінності м'яких навичок зі сталістю програмних елементів освітнього процесу в закладі вищої освіти вимагає відповідних механізмів узгодження цих позицій у системі підготовки майбутніх учителів.

Виправити зазначену невідповідність, на нашу думку, покликана система післядипломної педагогічної освіти, яка не просто доповнює базову професійну підготовку вчителів, а сприяє їхньому професійному вдосконаленню, особистісному розвитку, створює середовище для побудови власної стратегії ефективної професійної діяльності.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладах післядипломної педагогічної освіти є планомірним і організованим процесом, у

ході якого вчителі мають можливість розвивати й удосконалювати власну професійну компетентність завдяки здобуттю досвіду виконання нових функцій і завдань у межах професійної діяльності, формуванню особистісних компетентностей, що дозволяє педагогам ефективно взаємодіяти з учнями, колегами й батьками, бути гнучкими, адаптивними та успішними у своїй діяльності.

З метою забезпечення потреб педагогів області у постійному професійному розвитку в комунальному закладі «КОШПО імені Василя Сухомлинського» щороку визначаються пріоритетні напрями навчання, розробляються або оновлюються програми підвищення кваліфікації, теми та проблеми освітніх заходів, що обумовлено потребами замовників освітніх послуг з підвищення кваліфікації. У зв'язку з цим у 2023 році було проведено [опитування педагогічних працівників закладів дошкільної, повної загальної середньої, професійної \(професійно-технічної\) та позашкільної освіти Кіровоградської області щодо співпраці з КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського»](#). Результати опитування були враховані при розробці нових освітніх програм. Так, у 2024 році розроблено та реалізовано 174 освітні програми підвищення кваліфікації за різними напрямами та формами обсягом 8, 15, 24, 30, 60, 72, 90 годин, у 2025 році – 241.

Кількість довгострокових програм підвищення кваліфікації (від 30 год. до 90 год.) за напрямами, які реалізувалися та реалізуються у період з 2022 по 2025 рр. у КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», кожного року зростає (Рис. 1).

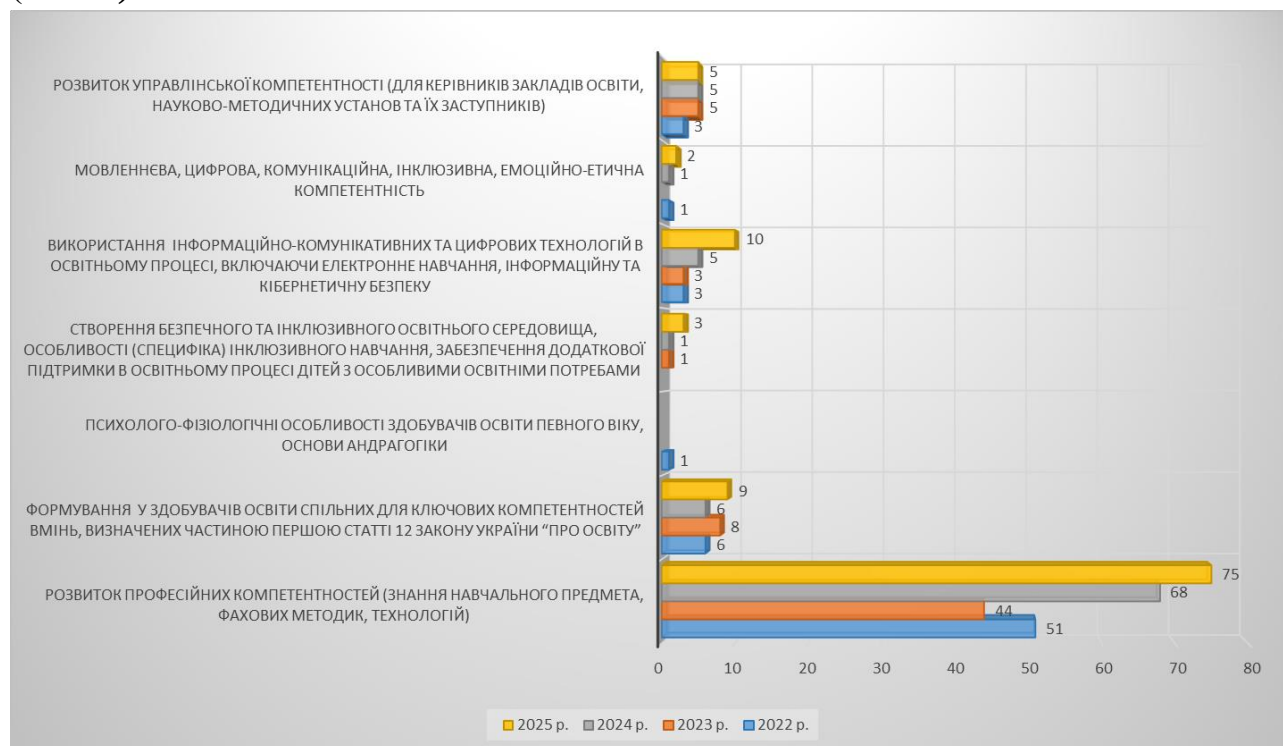

Рис.1. Кількість програм підвищення кваліфікації за напрямами

З повним переліком програм (за різними напрямками та формами) можна ознайомитися на сайті інституту (<https://surl.li/jjzoxh>).

Інформаційне забезпечення підвищення кваліфікації педагогів здійснюється через упорядкування електронних освітніх ресурсів для здобувачів освіти, а саме:

- ✓ Платформа для проведення науково-методичних заходів:
(<https://sites.google.com/koippo.in.ua/mnz2025/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0>)
- ✓ Методичний серфінг
(https://docs.google.com/document/d/1_nNJ6nQ43Lg9HLwG6FkoD1Q-BJLz7INItXv22iS8Sk8/edit);
- ✓ еПлатформа НУШ (<https://sites.google.com/koippo.in.ua/platformanysch/>)
- ✓ Підготовка до Нового навчального року: 2024/25 навчальний рік
(<https://view.genially.com/66211a194c3a2c0014ea2c3f/guide-informacijnij-marshrutizator202425>);
- ✓ Інформаційний кейс для освітян в умовах воєнного стану
(<http://koippo.kr.ua/informatsiya-dlya-svityan-v-umovah-voyennogo-stanu>);
- ✓ Інформаційний кейс «Освітні розриви та навчальні втрати»
<https://sites.google.com/koippo.in.ua/2022state-of-emergency/> ;
- ✓ Всеукраїнський конкурс «Учитель року – 2025» в Кіровоградській області
(<https://konkurs2025.blogspot.com/>);
- ✓ Платформа «Від цифрового середовища до дистанційного простору»
(<https://sites.google.com/koippo.in.ua/dystant/>);
- ✓ Сайт, присвячений питанню інтернет-безпеки
(<https://sites.google.com/koippo.in.ua/bezpeka-internet>) ;
- ✓ Інформаційний кейс «Інновації в національно-патріотичному вихованні»
(<https://sites.google.com/view/patriot-kr-ua>);
- ✓ «Василь Сухомлинський: діалог із сучасністю»
(<https://sukhomlinskyi.blogspot.com/>);
- ✓ Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія
(<https://sites.google.com/view/safer-internet-day-koippo/>);
- ✓ Платформа взаємодії та консультування online
<https://sites.google.com/view/platforma-test>;
- ✓ Платформа «Професійна спільнота освітян» <https://4sg1r.onkubik.website/>;
- ✓ Освітній хаб «Єднаємо, підтримуємо, діємо»
<https://sites.google.com/koippo.in.ua/hub/>.

Характерною особливістю процесу формування м'яких навичок є орієнтація на інноваційні компоненти педагогічної освіти. Такий формат навчання передбачає опанування «soft skills» без жорсткої залежності від засвоєння фундаментальних «hard skills», що традиційно набуваються під час

фахової підготовки. Це створює умови для побудови індивідуальної освітньої траєкторії, здатної забезпечити гнучкість і безперервність розвитку м'яких навичок.

Розкриємо основні можливості КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського» з розвитку soft skills у педагогічних працівників у процесі підвищення кваліфікації:

1. Інтерактивні види навчальних занять.

Вважаємо, що якісному розвитку навичок «soft skills» сприяє використання інтерактивних видів навчальних занять, а саме: тренінгового навчання, майстер-класів, круглого столу, конференції з обміну досвідом, що спрямовані на комунікацію, взаємодію, командування, розвиток лідерських якостей педагогів.

Тренінгове навчання впроваджується шляхом використання в освітньому процесі різноманітних тренінгових технологій, завдань, ігор, вправ, технік та форм групової взаємодії, які сприяють навчанню через практичну діяльність, усвідомленню та рефлексії, розвитку навичок і вмінь, самостійному здобуттю знань, накопиченню власного досвіду, співпраці учасників освітнього процесу, а також забезпечують умови для особистісного й професійного розвитку та формування загальних і фахових компетентностей здобувачів.

Використання тренінгів у освітньому процесі сприяє невимушеному спілкуванню, розвитку навичок аргументованого висловлювання, активного слухання, ведення діалогу, ораторського мистецтва та вміння працювати в команді. Це формує здатність ефективно взаємодіяти з різними людьми, дотримуватися етикету, узгоджувати особисті цілі з колективними. Такий підхід не лише поглиблює знання з навчальної дисципліни, а й розвиває практичні вміння та «soft skills», важливі для педагогічної діяльності.

Круглий стіл – інтерактивний вид навчального заняття, основним змістом якого є спільне з викладачами обговорення актуальних та важливих інноваційних аспектів професійної діяльності здобувачів освіти (слухачів). Під час круглого столу розвиваються навички роботи в команді, вміння презентації власних ідей і критичного мислення.

На заключному етапі навчання за програмами під час підвищення кваліфікації педагогічних працівників у КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського» важливим елементом освітнього процесу є проведення конференції з обміну досвідом. Конференція з обміну досвідом – інтерактивний вид заняття, основним змістом якого є обговорення попередньо підготовлених доповідей здобувачів освіти (слухачів) з актуальних проблем їх професійної діяльності, власного перспективного досвіду. Тема конференції визначається навчально-тематичним планом. Упродовж заняття педагоги мають можливість

поділитися досвідом з іншими освітянами, опанувати нові прийоми й інструменти, спілкуватися і дискутувати з колегами та лекторами.

Таким чином, через інтерактивні види навчальних занять у ході підвищення кваліфікації вчителі отримують досвід роботи в команді, формують комунікативні навички, навички співпраці, ведення переговорів, вирішення конфліктів, розв'язання спільних завдань тощо. Педагоги отримують змогу попрактикувати отримані навички в інтерактивній формі.

2. Змістове наповнення основних розділів освітніх програм щодо розвитку емоційного інтелекту та стресостійкості.

До навчальних модулів кожної довгострокової освітньої програми, яка реалізується в КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», обов'язково входить робота з дітьми з особливим освітніми потребами та психологічна підтримка учасників освітнього процесу. У даному контексті тематика лекцій і практичних занять спрямовані на розвиток емоційного інтелекту та стресостійкості вчителів; забезпечення педагогів інструментами для розуміння і регуляції власних емоцій, розвитку власної стійкості, опанування відповідних тілесних практик; при цьому допомагають знижувати рівень професійного вигорання, покращувати свій емоційний стан та відновлювати особистісний ресурс, що є важливим для збереження психічного здоров'я та продуктивності особливо в нинішній час.

3. Програми з розвитку лідерських навичок.

У КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського» організовано навчання за програмами керівників закладів загальної середньої освіти, новопризначених керівників закладів загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти, директорів центрів професійного розвитку педагогічних працівників, директорів інклюзивно-ресурсних центрів, спеціальних закладів освіти. Освітні програми для фахівців зазначеної категорії орієнтовані на формування управлінських компетенцій, підготовку педагогів до виконання адміністративних функцій або ролі керівника освітніх проєктів. Освітня під час підвищення кваліфікації вчать мотивувати колективи, управляти змінами та приймати ефективні аргументовані рішення, генерувати нові ідеї та розробляти інноваційні підходи до організації освітнього процесу в закладі освіти.

4. Консультації та наставництво.

У 2023 року на базі комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» запроваджена інноваційна форма методичної роботи з педагогами області за назвою «Методичний серфінг». Методичний серфінг, як форма методичної роботи, спрямована на забезпечення системного педагогічного консультування на основі ефективної комунікації з урахуванням виявлених потенційних та

задоволення актуальних освітніх потреб педагогів у самоосвітній діяльності в умовах неперервної освіти.

Рішенням державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» видано свідоцтво про реєстрацію авторського права на науковий твір «Методичний серфінг як форма методичної роботи з дорослими в умовах неперервної освіти» (№110819), що є підтвердженням унікальності вказаної форми роботи з педагогами.

За два роки науково-педагогічними та педагогічними працівниками інституту було проведено 198 засідань методичного серфінгу. Зокрема, теми стосувалися напрямів: розвитку професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій); психолого-фізіологічних особливостей здобувачів освіти певного віку; створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами; використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку; розвитку управлінської компетентності (для керівників закладів освіти та їх заступників, новопризначених керівників закладів загальної середньої освіти) тощо.

Учасниками засідань були педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої освіти та працівники центрів професійного розвитку педагогічних працівників. Загальна кількість учасників усіх засідань методичного серфінгу – 5018 осіб. Детальну інформацію щодо учасників та тематики засідань можна дізнатися за посиланням <https://surl.li/mqgkbt>.

5. Цифрові сервіси навчання.

Для розвитку навичок командної роботи використовуються сервіси для створення блогів (Blogger), платформи дистанційного навчання (Moodle), організації дистанційного навчання та перевірки знань (Google Classroom), проведення вебінарів і відеоконференцій (Zoom, Google meet), опитування (Google Forma) тощо. Комунікативність розвивається у процесі вирішення спільних завдань. Онлайн-інструментами для формування комунікативних навичок слугують Google Диск (спільне редагування документів, написання коментарів), сервіси для створення спільної дошки Padlet.com, спільне створення презентацій, візуального контенту для соціальних мереж (Canva, Prezi) тощо. Активно використовуються інструменти для інтерактивного спілкування: чат, форуми, електронна пошта.

6. Конкурси професійної майстерності.

Майданчиками для обміну досвідом та розвитку творчого потенціалу педагогів стають різні конкурси професійної майстерності. Такі конкурси дають

можливість бути почутими й узяти безпосередню участь у реформуванні національної освіти, оскільки вчителі-учасники приносять цілий арсенал нових методів, форм роботи, які упроваджують у свою роботу та щедро діляться ними з колегами. Педагоги області, окрім всеукраїнських конкурсів, беруть активну участь в обласних конкурсах, які започаткував КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського». Наприклад,

- Обласний івент освітніх квестів (<https://sites.google.com/koippo.in.ua/event2025/>). У 2025 р. обласний івент освітніх квестів проводиться за такими номінаціями:

- Методичний квест.
- Наукові дослідження:
 - Математичний геній.
 - Науковий дослідник.
 - Гео-ерудит.
 - Гуманітарний мислитель.
 - Креативний митець.
 - Хранитель часу.
 - STEM-інноватор.
- Виховний квест.

- Обласний конкурс наукових, навчальних і методичних розробок «Інновації в освітньому просторі: сучасні тренди» (<https://sites.google.com/koippo.in.ua/iop2023/>).

Отже, «soft skills» в контексті формування професійної компетентності педагога у післядипломній освіті не набуваються в ході класичних лекцій, самостійного опрацювання матеріалу та практичних занять, що передбачають лише вивчення та відтворення матеріалу. М'які навички розвиваються під час взаємодії, співпраці, виконання різнопланових завдань, роботи в команді, що реалізується завдяки використанню сучасних інтерактивних видів навчальних занять; змістового наповнення розділів освітніх програм щодо розвитку емоційного інтелекту та стресостійкості; наявності програм з розвитку лідерських навичок; забезпеченню педагогічного консультування та наставництва; використанню цифрових сервісів навчання; проведенню конкурсів професійної майстерності тощо.

Процес розвитку soft skills у педагогів є безперервним, оскільки ці навички постійно вдосконалюються й оновлюються в режимі реального часу, реагуючи на найменші зміни в освітньому просторі. Педагог, володіючи м'якими навичками, орієнтується в ключових системах освітнього середовища та соціокультурного простору.

Список використаних джерел:

1. Коркішко О., Трещалов В. Формування навичок soft skills майбутніх педагогів через наповнення змісту освітніх компонентів елементами тренінгових технологій (за

матеріалами кваліфікаційної роботи). *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Розділ Вища освіта. 2023. №1(103). URL: <http://gnvp.ddpu.edu.ua/article/download/284345/278494>

2. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників». URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>

3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

4. Технології формування Soft Skills в системі професійної підготовки педагога: навчальний посібник [Електронний ресурс] / уклад. Т.Й. Бабюк, Н.Г. Каньоса, С.М. Бабюк. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023. 222 с.

5. BILJAKOWSKA O. «Soft skills» як необхідна складова якісної професійної підготовки майбутнього вчителя UNIWERSYTET HUMANISTYCZNO-PRZYRODNICZY IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE Rocznik Polsko-Ukraiński 2018, t. XX, s. 175–185.

6. Kopolovich O. Learning soft skills in the digital age: Challenges and insights from development and teaching 'Negotiation Management' MOOC. Online Journal of Applied Knowledge Management. 2020. Vol.8, №2. P. 91–106. URL: https://www.researchgate.net/publication/348054718_Learning_soft_skills_in_the_digital_age_Challenges_and_insights_from_development_and_teaching_'Negotiation_Management'_MOOC.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОМТИНГ: ІНСТРУМЕНТ, ЩО ЗМІНЮЄ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ

Ольга ЛИТВИНЕНКО,

*завідувач навчально-методичного центру дистанційного навчання
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»*

Сучасна освіта стрімко змінюється під впливом цифрових технологій, і одним із ключових інструментів, що відкриває нові можливості для педагогів, є **педагогічний промтинг**. Це мистецтво формулювання запитів до штучного інтелекту, яке дозволяє не лише отримувати якісні відповіді, а й адаптувати навчальний процес відповідно до потреб здобувачів.

У контексті розвитку **інформаційного освітнього простору** педагогічний промтинг набуває особливого значення. Сьогодні навчання відбувається не лише в класах, а й у цифровому середовищі, яке об'єднує різноманітні онлайн-ресурси, платформи, освітні сервіси та штучний інтелект. Ефективна взаємодія в цьому просторі вимагає від педагога не лише вміння працювати з інформацією, а й здатності формулювати запити таким чином, щоб отримувати релевантні, змістовні та адаптовані до освітніх потреб матеріали.

Учитель сьогодні виступає фасилітатором, координатором та наставником, який допомагає здобувачам взаємодіяти з інформаційними технологіями. Правильно сформульований промтп дозволяє використовувати штучний інтелект як персоналізованого асистента: для підготовки дидактичних